

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSSE

HET „GOOR”, HET „TURFWATER” EN DE „GROOTE HEIDE” ONDER SOERENDONK

H. SCHIMMEL.

(Afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer).

Inleiding

In de Brabantse Kempen tussen Leende, Soerendonk en de „Kluisse hoef” aan de Belgische grens, ligt een prachtig natuurgebied. Het is het mooie dal van de „Strijpsche Aa” met het „Goor” en het „Turfwater”, een landschap van uitgestrekte moerasterreinen, veenputten, broekbossen en houtwallen, aan de westzijde begrensd door de „Groote heide”. Een zeer zeldzaam geworden combinatie van levensgemeenschappen in ons land. Hier is het verband tussen een natuurlijk beekdal en de daaraan grenzende heidevelden nog

niet verstoord. Het „Goor” en het „Turfwater”, de voormalige „bron” van de „Strijpsche Aa”, waren oorspronkelijk heidevennen met een fauna en vegetatie, kenmerkend voor water van matig voedselarme samenstelling. Door de voortschrijdende verlanding, ten dele een gevolg van latere toevoer van voedselrijk ontginningswater, zijn zij inmiddels in dichte moerassen veranderd.

De natuurlijke opbouw van een beekdal is hier, ondanks de cultuurinvloeden nog duidelijk te onderscheiden. Het vroegere schema: oligotrooph brongebied — meso-

Fig. 1. *Het „Turfwater.”*

trophe bovenloop — eutrophe benedenloop, bestaat nog wel maar is tengevolge van het menselijk ingrijpen enigszins stroomopwaarts „verschoven”.

Ook de niet beboste delen van de „Groote heide” vormen een fraai natuurgebied. De heide is slechts spaarzaam begroeid met vliegdennen en jeneverbessen, waardoor het ruimte-effect sterk wordt geaccentueerd. De levensgemeenschappen van de droge-, vochtige- en drassige heide, en die van de voedselarme vennen komen in dit gebied over grote oppervlakte goed ontwikkeld voor.

Geo-morphologie

Het bedoelde natuurgebied is gelegen op het middenteras van de Maas (II 6). Deze overwegend fijnkorrelige zanden zijn plaatselijk in verstuiving gegaan, maar de grootste oppervlakte is inmiddels weer begroeid. In het dal van de Aa treffen we

beekafzetting (I 9) aan, terwijl in het „Goor” en het „Turfwater” vorming van moerasveen (I 6 V) heeft plaats gehad. De vennen zijn, wat hun ontstaan betreft, tot twee typen terug te brengen. De eigenlijke „heidevennen” zijn laaggelegen plekken in het niet verstoven gebied, die in het algemeen ’s zomers en ’s winters water bevatten. De „stuifvennen” zijn ontstaan door uitstuiven van het zand tot op grondwaterniveau in tijden met lage grondwaterstanden. Deze vennen bevatten water bij normaal grondwaterpeil.

Vegetatie

Het beekdal van de „Strijpsche Aa” met de aangrenzende „Groote heide” bevat tal van interessante vegetaties. Vanaf de stuifzand-begroeiingen van de droge, voedselarme zandheuvelds via de daarop aansluitende heidegezelschappen naar het dal van de Aa, nemen voedselrijkdom en

vochtigheid van het milieu langzaam toe, zodat steeds andere plantengemeenschappen optreden.

De open stuifsterreinen zijn begroeid met de Typische Buntgrasgemeenschap (*Corynephorum canescentis typicum*). De Korstmosrijke Buntgrasgemeenschap (*Cor. can. cladonietosum*) vinden we daar, waar het zand reeds is vastgelegd, voornamelijk door een reeks *Cladonia*-soorten.

De centrale begroeiingen van de „Grote Heide” behoren grotendeels tot de Vochtige Struikheidegemeenschap (*Calluneto-Genistetum molinietosum*). Hierop volgt in zonatie naar het beekdal de Dopheidegemeenschap (*Ericetum tetralicis*), met Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*), Beenbreek (*Narthecium ossifragum*), Zonnedauwsoorten (*Drosera spec.*) en Veenbies (*Trichophorum caespitosum*). Op de afgeplagde plaatsen in deze begroeiingen treffen we de Gemeenschap van de Witte Snavelbies aan (*Rhynchosporium albae*), waarin enkele karakteristieke soorten, zoals Bruine- en Witte snavelbies (*Rhynchospora fusca* en *alba*) naast Moeraswolfsklauw (*Lycopodium inundatum*) opvallen.

De daarop volgende vegetaties uit het Verbond der Kleine Zeggen (*Caricion fuscae*) zijn vermoedelijk de „vegetatierelecten” uit de periode waarin het „Goor” en het „Turfwater” nog open heidevennen waren. Direct na de Dopheide-begroeiing komt een zône voor waarin Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*) tezamen met de veenmossen *Sphagnum papillosum* en *Sph. magelanicum* het aspect bepalen, en nog lager een moerasvegetatie die is gekenmerkt door veenmossoorten van de *Sphagnum subsecundum*-groep. Snavelzegge (*Carex inflata*) komt hier veelal massaal voor. Deze zonatie wordt bij een heideven in de regel opgevolgd door een

gordel, waarin Waterbies (*Eleocharis palustris*) vrijwel alleen het aspect bepaalt. Deze zône is bij het „Goor” en het „Turfwater” niet meer aanwezig. In de plaats daarvan ontmoeten we de Gemeenschap van de Afgeknotte- en Gewone Zegge (*Caricetum canescentis-fuscae*). Het optreden van Smalbladige lisdodde (*Typha angustifolia*) wijst hier op de toenemende voedselrijkdom van het milieu. Het volgende vegetatietype wordt gevormd door de Draadzegge-gemeenschap (*Caricetum lasiocarpae*), een interessante begroeiing die in Noordbrabant verre van algemeen is. Naast de Draadzegge (*Carex lasiocarpa*) vinden we hier o.m. ook de zeldzame Ronde zegge (*Carex diandra*). In de gezelschappen die we vervolgens opmerken, treden een aantal planten op, kenmerkend voor de gezelschappen uit het Rietverbond (*Phragmition*) en Verbond der Grote Zeggen (*Magnocaricion*). Het aspect wordt echter voornamelijk bepaald door hoge Veenmos- en Haarmoskussens, waarop Afgeknotte zegge (*Carex canescens*) Kruipend struisgras (*Agrostis canina*), Wateraardbei (*Comarum palustre*), Moerasviooltje (*Viola palustris*) en Waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*) voorkomen, terwijl Riet (*Phragmites communis*) een belangrijke plaats inneemt. We kunnen bedoelde vegetatietypen dan ook opvatten als een „Riet-facies” van de Gemeenschap van Afgeknotte- en Gewone Zegge. Een floristische bijzonderheid is in deze begroeiing de Slangenwortel (*Calla palustris*), die vooral aan de zuidzijde van het „Goor” in grote aantallen groeit.

Voor de fijnproevers hebben we nog een verrassing in petto; een plantengezelschap dat de laatste jaren in ons land dreigt te verdwijnen, de Slijkzeggegemeenschap (*Caricetum limosae*) met de z.z.z. Slijkzegge (*Carex limosa*). Op twee plaatsen

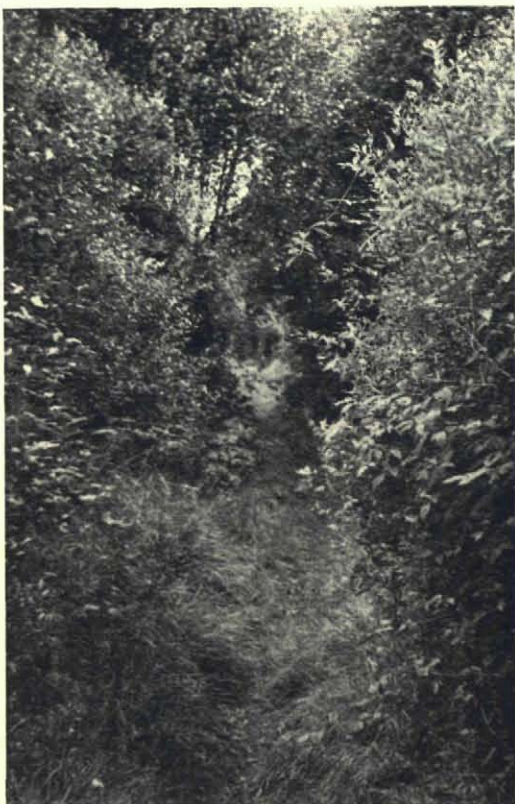

Fig. 2. Broekbossen langs de „Strijpsche Aa“.

in het „Turfwater“ komt dit interessante gezelschap voor, een reden te meer om dit unieke natuurgebied in ere te houden.

De vegetatieve samenstelling van de broekbossen in „Goor“ en „Turfwater“ doet denken aan het „Sporken-Wilgenbroek“ (Associatie van *Salix aurita* en *Frangula alnus*). Hierin treft men in meerdere of mindere mate, al naar gelang men dichterbij, of verder van de Aa verwijderd is, vegetatie-elementen aan uit het Elzenbroekbos (*Alnetum glutinosae*). Ook stroomafwaarts vervangt dit allengs meer en meer het Berken-Wilgenbroek.

Tenslotte overheerst de Els (*Alnus glutinosa*) in de boomlaag, terwijl de „zure“ veenmossen worden verdrongen door

Sphagnum squarrosum en *fimbriatum*, twee soorten die wijzen op een meer eutrophe samenstelling van het milieu. Hop (*Humulus lupulus*), Uitgerekte zegge (*Carex elongata*) en Bitterzoet (*Solanum dulcamara*) zijn eveneens kenmerkend voor dit type moerasbos.

Aan de oostzijde van de „Strijpsche Aa“ heeft men het moerasveen plaatselijk geëxploiteerd. Het meso- tot eutrophe verlandingschema is in deze „Goorse putten“ in al zijn aspecten heel goed waar te nemen. Een bijzondere plaats nemen tenslotte de in de „Groote Heide“ verspreid liggende vennen in; het „Biesven“, de „Kraanvennen“ en de „Klotvennen“. De begroeiing is zeer soortenarm, doch daarom niet minder interessant. Zij bestaat o.m. uit Vlottende rus (*Juncus bulbosus* var. *fluitans*), Waterbies en Veelstengelige waterbies (*Eleocharis palustris* en *multicaulis*) en diverse veenmossoorten, vooral *Sphagnum cuspidatum* en *S. subsecundum*. Het gezelschap waartoe deze begroeiing moet worden gerekend, is een zeer „arme“ vorm van het Oeverkruidverbond (*Littorellion uniflorae*). De oevervegetatie is gekenmerkt door een smalle strook, waarin Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*) opvalt, tezamen met Wateraardbei (*Comarum palustre*) en enkele veenmossoorten.

Ornithologische betekenis

In de heide en het stuifzandgebied komt de zeldzame Duinpieper voor. Tapuit, Leeuwerik, Boomleeuwerik en Boompieper worden, zoals te verwachten valt, regelmatig in deze omgeving aangetroffen. Het is evenwel een bijzonderheid dat de Klaptekster hier meermalen is gesignaleerd (in 1951 nest met 5 jongen). Dank zij de betrekkelijk grote oppervlakte van het aanwezig heide-areaal treffen we hier een

goede Wulpen- en Korhoender-stand aan, welke heidebewoners door het allengs verdwijnen van onze laatste grote heidevelden steeds minder talrijk worden. De Nachtzwaluw vertoont ook in dit gebied een voorkeur voor bosranden en de plaatsen met dichte vliegdenbegroeiingen.

De vennen zijn van betekenis als broedgebied voor Kokmeeuw en Zwarte stern, terwijl de zeldzame Geoorde fuut eveneens tot de broedvogels behoort. In het trekseizoen treffen we er geregeld Oeverloper, Witgat en andere steltlopers aan. De Kraanvogel pleistert regelmatig in dit gebied, dat door ligging en uitgestrektheid één van de laatste terreinen in ons land is, waar deze vogels nog kunnen verblijven. Er komen dan troepen van honderden exemplaren.

De overgangsgebieden tussen moeras en heide zijn van betekenis als broedbiotoop voor diverse weidevogels, zoals Kievit, Grutto en Tureluur.

In de rietmoerassen broeden elk jaar een of twee paren van de Roerdomp. De Wattal die door zijn vreemde roep de aandacht trekt, nestelt in deze, vaak ondoordringbare moerassen, evenals de Bruine kiekendief. De IJsvogel broedt langs de Aa, terwijl de moerassen een uitnemend fourageerterrein zijn voor de Blauwe reiger. Van de Eendachtigen treffen we hier

Wilde eend en Zomertaling aan. Ook de Watersnip behoort tot de jaarlijks terugkerende broedvogels, een goed teken, want deze soort is zeer gevoelig voor milieuveranderingen. Bij ontwatering van natuurterreinen met de daarmee gepaard gaande verdroging is deze vogel doorgaans een van de eersten die verdwijnen.

Natuurlijk ontbreken Meerkoet en Waterhoen niet op het appèl, evenmin Karekiet, Rietgors en Rietzanger.

De Witgesterde blauwborst behoort tot een van de soorten die in het bijzonder moeten worden genoemd, voor het dal van de Strijpsche Aa. Hij wordt er dank zij het gevarieerde karakter van het beekdallandschap, met zijn afwisseling van bosjes, hagen en kleine weideperceeltjes, jaarlijks broedend aangetroffen. In dit gebied kunnen we ook Tuinfluiter, Zwartkop, Grasmus, Winterkoning, Geelgors en andere kleine zangers beluisteren.

In de ruigte, tussen de wilgen- en elzenbosjes broedt er de Asgrauwe kiekendief, terwijl ook de zeer zeldzame Blauwe kiekendief meermalen in dit gebied, maar waarschijnlijk slechts als gast, werd waargenomen.

Al met al vormen deze natuurterreinen een waardevol bezit, de moeite van een bezoek overwaard.

DE GESCHIEDENIS VAN PÈRE DAVID'S HERT

D. A. HOOIJER.

(Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden).

Voor Westerlingen is China van oudsher een land van mysterie geweest, mede in verband met de vreemdsoortige dieren die

in dit grote land voorkomen of voorgekomen zijn. Vanaf de tijd dat Europeanen naar China kwamen, hebben de zoologen,